

9 ΠΑΝΟΡΑΜΑ ΤΗΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣ ΣΤΟΝ ΚΟΣΜΟ (ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ)

Σκοπός αυτής της διδακτικής ενότητας είναι:

- **Να κατανοήσετε τη δυναμική του Χριστιανισμού σε όλες τις εκφάνσεις της ζωής και να γνωρίσετε τη συμβολή του στην ανάπτυξη του πολιτισμού.**
- **Να σταθείτε κριτικά απέναντι στα σκοτεινά σημεία της ιστορικής πορείας του Χριστιανισμού.**

Τη μεγάλη δύναμή του ο χριστιανισμός τη χρωστούσε στην επίδραση που άφησε, από τα πρώτα χρόνια, να ασκήσει απάνω του η ελληνική φιλοσοφία. Αυτή η επίδραση έδωσε στη χριστιανική θεολογία ένα πνευματικό περιεχόμενο, χάρη στο οποίο μπόρεσαν να ασπαστούν το χριστιανισμό πολλοί από τους πιο ικανούς και πιο βαθείς διανοουμένους της εποχής. Ούτε ο μιθραϊσμός ούτε οι άλλες μυστικιστικές θρησκείες θα μπορούσαν να δημιουργήσουν ανθρώπους της πνευματικής ολκής των πρώτων χριστιανών πατέρων, μορφές σαν τον Ωριγένη, τον Ειρηναίο, τον Τερτυλλιανό ή τον Κλήμεντα τον Αλεξανδρέα, θεολόγους που τους ξεπέρασαν μόνο οι διάδοχοί τους, οι πατέρες του τετάρτου αιώνα. Παρά το σχίσμα στη Δύση και τις αιρέσεις στην Ανατολή, η χριστιανική εκκλησία έγινε γρήγορα η πιο ισχυρή οργάνωση της Αυτοκρατορίας...

Στο τέλος του τρίτου αιώνα η ελληνορωμαϊκή τέχνη δεν ήταν πια δυνατόν να εξελιχθεί περισσότερο. Τον αρχαίο ελληνικό νατουραλισμό, που είχε τόση ομορφιά και χάρη, τον είχαν εξωραΐσει στην ελληνιστική εποχή, και ακόμα περισσότερο επί Ρωμαίων, με μια περίτεχνη επεξεργασία των λεπτομερειών και συνήθως μιαν αύξηση των διαστάσεων, που έκαναν κάθε έργο τέχνης ένα κολοσσιαίο tour de force. *Ο τέταρτος αιώνας έφερε μια αντίδραση απ' την Ανατολή. Σε όλο τον κόσμο οι θρησκείες που είχαν συριακή ή συροαιγυπτιακή προέλευση γίνονταν με τον καιρό όλο και πιο δημοφιλείς. Το κύριο χαρακτηριστικό των οπαδών τους ήταν ο μυστικισμός και η απογοήτευση απ' τα εγκόσμια, και επομένως γι' αυτούς η αυταρέσκεια του ελληνιστικού νατουραλισμού δεν είχε κανένα νόημα. Γι' αυτούς η φύση ήταν συχνά άσκημη και ήταν προετοιμασμένοι να αντιμετωπίσουν την ασκήμια της. Αδιαφορούσαν για τη λεπτότητα του σχεδίου και την ισορροπία της σύνθεσης. Απαιτούσαν μια τέχνη που να μπορεί να τους μιλήσει απ' ευθείας, χωρίς συμβιβασμούς, να τους μεταρσιώνει μάλλον σε μια ένταση συγκινησιακή παρά να τους βαυκαλίσει με μια αισθητική ικανοποίηση. Ο θρίαμβος του χριστιανισμού ήταν αναπόφευκτο να σημάνει την ενίσχυση αυτής της αραμαϊκής αντίληψης της τέχνης.*

Στήβεν Ράνσιμαν, Βυζαντινός Πολιτισμός,
εκδ. Γαλαξία, Αθήνα 1969, σσ. 22, 287.

Η συνάντηση Ελληνισμού και Χριστιανισμού

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ
Ελληνορθόδοξος, Πρόοδος, Πολιτισμός, χριστιανική τέχνη, Κριτική, Εξανθρωπισμός, Οικουμενικότητα, χριστιανική σκέψη, Παράδοση, Ανανέωση

Α. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ:

Το χριστιανικό μήνυμα της σωτηρίας, ξεκινώντας από τα Ιεροσόλυμα, γρήγορα κατέκτησε όλο τον τότε γνωστό κόσμο. Το έδαφος για την επαφή του με τον ελληνικό πολιτισμό είχε προετοιμαστεί λίγους αιώνες πριν τον ερχομό του Χριστού με τις εκπολιτιστικές εκστρατείες του Μ. Αλεξάνδρου. Πιο άμεση όμως επαφή απόκτησε όταν με το κήρυγμα του Αποστόλου Παύλου ο Χριστιανισμός ρίζωσε στον ελληνικό χώρο.

Τους τρεις πρώτους μεταχριστιανικούς αιώνες μπήκαν οι βάσεις για μια γόνιμη και δημιουργική συνεργασία ανάμεσα στους δύο κολοσσιαίους πολιτισμούς. Οι εκατέρωθεν αντιδράσεις, που υπήρξαν στην αρχή (διωγμοί των ειδωλολατρών Ρωμαίων κατά των χριστιανών και χριστιανών αυτοκρατόρων του Βυζαντίου κατά των ειδωλολατρών) και ήταν αποτέλεσμα παρανοήσεων και φανατισμού, ξεπε-

ράστηκαν ιδιαίτερα με το έργο των Τριών Ιεραρχών. Από τότε και καθόλη τη διάρκεια του Βυζαντίου αλλά και στην περίοδο της τουρκοκρατίας, Ελληνισμός και Χριστιανισμός βάδισαν σε παράλληλους δρόμους, βάζοντας στο περιθώριο ακραίες και φανατισμένες φωνές που ζητούσαν τη σύγκρουση μεταξύ τους. Η συγγένεια που υπήρχε ανάμεσα στους δύο αυτούς πολιτισμούς οδήγησε και τους δύο να προσφέρουν τις αξίες τους για να διαμορφωθεί το ελληνορθόδοξο πνεύμα.

Β. ΑΜΟΙΒΑΙΑ ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΚΑΙ ΣΥΖΕΥΞΗ ΤΩΝ ΔΥΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΩΝ

Στη σύζευξη Ελληνισμού και Χριστιανισμού ο πρώτος πρόσφερε τη γλώσσα, με την οποία γράφτηκαν τα κείμενα της Εκκλησίας, τη φιλοσοφία, με την οποία διατυπώθηκε η διδασκαλία της Εκκλησίας και αντικρούστηκαν οι αιρέσεις, την αναπτυγμένη θρησκευτικότητα, που διευκόλυνε την αποδοχή των αληθειών του Χριστιανισμού, τη δημοκρατία, που έγινε η βάση του συνοδικού τρόπου οργάνωσης της Εκκλησίας και την πνευματικότητα της αγωγής του.

Ο Χριστιανισμός έδωσε προτεραιότητα στην πίστη έναντι του λογικού και στην αγάπη ανάμεσα σ' όλες τις αρετές. Στη θέση του αυστηρού θεού των αρχαίων Ελλήνων πρόβαλε τον στοργικό Πατέρα. Εξύψωσε τον άνθρωπο μέχρι το Θεό, κατοχύρωσε την αξία του ανθρωπίνου σώματος, που οι Έλληνες θεωρούσαν δεσμωτήριο της ψυχής και προώθησε την ισοτιμία όλων των ανθρώπων ενώπιον του Θεού. Αυτή η σύζευξη αποδείχτηκε σωτήρια, όχι μόνο για το ελληνικό έθνος, αλλά και για ολόκληρο τον κόσμο, αφού πάνω σ' αυτή θεμελιώθηκε ο σύγχρονος δυτικός πολιτισμός.

Συμβολή του Χριστιανισμού στην ανάπτυξη του πολιτισμού

Ο πολιτισμός είναι η κληρονομιά του συνόλου των γνώσεων, των πεποιθήσεων, των τεχνικών επιτευγμάτων και των προτύπων συμπεριφοράς μιας ομάδας ή όλου του ανθρώπινου γένους. Στην εποχή μας γίνεται περισσότερο λόγος για πρόοδο και ο πολιτισμός μας θεωρείται ο πιο εξελιγμένος σε σύγκριση με τους προηγούμενους. Παρατηρεί, όμως, κανείς ότι ο σύγχρονος πολιτισμός είναι περισσότερο τεχνικός ή τεχνολογικός και εξυπηρετεί τις υλικές και διανοητικές ανάγκες του ανθρώπου, αδιαφορώντας ταυτόχρονα για τις πνευματικές και ψυχικές του ανάγκες που είναι εξίσου, αν όχι περισσότερο, απαραίτητες. Ένας από τους σημαντικότερους παράγοντες διαμόρφωσης του πολιτισμού είναι και οι θρησκείες. Έτσι, ο Χριστιανισμός στην ιστορική του πορεία συνέβαλε αποφασιστικά στη δημιουργία και στην ανάπτυξη του πολιτισμού.

Α. ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

- Η γέννηση και το έργο του Θεανθρώπου Χριστού έγινε τομή στην παγκόσμια ιστορία και χρονολόγηση και απαλλάχτηκε η θρησκεία από ειδωλολατρικά στοιχεία και δεισιδαιμονίες.
- Πρόσφερε ένα πλέγμα υψηλών πνευματικών αξιών (αγάπη, συγχωρητικότητα, εγκράτεια, πραότητα κ.τ.λ.) που εξύψωσαν την προσωπική και κοινωνική ζωή των ανθρώπων.
- Στον τομέα της τέχνης αναπτύχτηκαν η μουσική, η αρχιτεκτονική, η ζωγραφική, η υμνογραφία και η ποίηση και διασώθηκαν στις μοναστηριακές βιβλιοθήκες αρχαίοι πάπυροι και περγαμηνές, στοιχεία ανεκτίμητα για την παγκόσμια ιστορία (π.χ. Άγιον Όρος).
- Την εποχή του Βυζαντίου εκχριστιανίστηκαν και εκπολιτίστηκαν λαοί του Βορρά (Σλάβοι, Ρώσοι, Βούλγαροι) και της Δύσης (Σκανδιναβοί, Γερμανοί) και ο δυτικός Χριστιανισμός θεμελίωσε τον σύγχρονο ευρωπαϊκό και αμερικανικό πολιτισμό.
- Μπήκαν οι βάσεις για την αποκατάσταση της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, την ισοτιμία των δύο φύλων, την αξία του σώματος και των υλικών αγαθών, την επικράτηση του πλουραλισμού των ιδεών και των απόψεων.
- Με βάση το απελευθερωτικό του μήνυμα έγιναν αγώνες για την αυτοδιάθεση των λαών, για την ειρήνη και για την κοινωνική απελευθέρωση.
- Πολλά φιλανθρωπικά ιδρύματα οργανώθηκαν (όπως π.χ. η "Βασιλειάδα" του Μ. Βασιλείου, γηροκομεία, ορφανοτροφεία, νοσοκομεία κ.ά.) που ώθησαν την πολιτεία να ενδιαφερθεί ενεργά για την κοινωνική πρόνοια.
- Προσδιορίστηκε η ιστορική πορεία πολλών λαών, αφού επηρεάστηκαν τα Συντάγματα και οι νόμοι τους, τα ήθη και τα έθιμά τους.

Κοντά στις τόσες και πολλές άλλες θετικές όψεις του χριστιανικού

πολιτισμού υπήρξαν αναμφισβήτητα μέσα στην ιστορική του πορεία και μελανές σελίδες που οφείλονταν στις αδυναμίες των ίδιων των χριστιανών και όχι του χριστιανικού μηνύματος. Θα μπορούσε εδώ κανείς να αναφέρει το Μεσαίωνα, την Ιερή Εξέταση, την αποικιοκρατία, τις σταυροφορίες, την ένοχη πολλές φορές σιωπή μπροστά σε κοινωνικά προβλήματα, την εχθρότητα προς τη γνώση, την επιστήμη και την πρόοδο, την έμφαση σε έναν στείρο ηθικισμό, την καλλιέργεια τυφλής υπακοής σε ανεξέλεγκτες πολιτικές εξουσίες, τους θρησκευτικούς πολέμους και το θρησκευτικό φανατισμό. Αυτές και πολλές άλλες είναι οι περιπτώσεις για τις οποίες αντηχεί σα ράπισμα η καταγγελία του προφητικού λόγου: "Αυτά λέει ο Κύριος· εξαιτίας σας διαρκώς το Όνομά μου βλασφημείται ανάμεσα στους ειδωλολάτρες" (Ησαΐας 52,5).

Β. Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΤΗ ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΕΠΟΧΗ

Είκοσι αιώνες έχουν περάσει από την εμφάνιση του Χριστού στη γη. Η απλή ή βαθιά θετική επίδραση του Χριστιανισμού στον κόσμο είναι ψηλαφητή παντού: στα ονόματα προσώπων, πόλεων, τοποθεσιών και ιδρυμάτων, στις διαπροσωπικές και κοινωνικές μας σχέσεις, στα ήθη και στα έθιμά μας, στη γλώσσα, στα αισθήματα και στις νοοτροπίες μας, στην επιστήμη, στην τέχνη, στο δίκαιο, τελικά σε κάθε μορφή πολιτισμού.

Σήμερα όμως ο Χριστιανισμός είναι αντιμέτωπος με νέες προκλήσεις. Η δημιουργία της Ενωμένης Ευρώπης, το φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης, η καθολική σχεδόν κυριαρχία του δυτικού πολιτισμού, η αλματώδης τεχνολογική επανάσταση και το οξύτατο πλέον οικολογικό πρόβλημα, είναι θέματα, που ανάμεσα στα όποια θετικά τους στοιχεία, δημιουργούν νέα προβλήματα στο σύγχρονο άνθρωπο. Τα αδιέξοδα που δημιούργησε η μονομερής κυριαρχία ενός μόνο πολιτισμού, έφερε στην επιφάνεια την ανάγκη για μια πολυπολιτισμική κοινωνία, όπου διάφοροι πολιτισμοί θα μπορούν να επιβιώνουν αρμονικά.

Πέρα όμως απ' αυτό είναι επείγουσα η ανάγκη για ένα νέο ανθρώπινο ήθος, το οποίο δε θα "βελτιώσει" απλά τον κόσμο, αλλά θα τον μεταμορφώνει με βάση το όραμα της Βασιλείας του Θεού. Χρειάζεται δηλαδή ένας πολιτισμός που θα σέβεται το Θεό, τον άνθρωπο, και το φυσικό περιβάλλον. Η Ορθόδοξη Εκκλησία με την Παράδοσή της αναπτύσσει και διαρκώς ανανεώνει αυτόν τον πολιτισμό και έχει τις προϋποθέσεις να οδηγήσει τον κόσμο στην αληθινή πρόοδο. Είναι η μικρή ζύμη που μπορεί να "ζυμώσει" όλο το ζυμάρι, το "φως του κόσμου" που διώχνει το σκοτάδι και το "αλάτι της γης" που συντηρεί τον κόσμο, αλλά ταυτόχρονα ενοχλεί τις πληγές του, δηλαδή καταγγέλλει τις αστοχίες του.

ΤΙ ΔΕΝ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΞΕΧΑΣΩ

- ***"Ο Ελληνισμός ολοκληρώθηκε μέσα στην Εκκλησία". Η αρμονική σύζευξη των δύο πολιτισμών δημιούργησε το ελληνορθόδοξο πνεύμα και επηρέασε το σύγχρονο δυτικό πολιτισμό.***
- ***Παρά τις μελανές σελίδες στην ιστορική του πορεία, ο Χριστιανισμός δημιούργησε τον δικό του πολιτισμό και επέδρασε καθοριστικά στη διαμόρφωση όλων των εκφάνσεων του σύγχρονου πολιτισμού.***
- ***Με την Παράδοσή της, που είναι χώρος φανέρωσης και δημιουργίας του αληθινού πολιτισμού, η Ορθόδοξη Εκκλησία μπορεί στη δύσκολη σύγχρονη πραγματικότητα να μεταμορφώσει τον κόσμο και τον πολιτισμό του στην κατεύθυνση της Βασιλείας του Θεού.***

ΕΧΟΥΝ ΣΗΜΑΣΙΑ ΑΥΤΑ ΓΙΑ ΤΗ ΖΩΗ ΜΟΥ;

1. *Τι σε ενοχλεί προσωπικά στο σύγχρονο πολιτισμό; Τι θα έκανες για να τον αλλάξεις;*
2. *Κάποιοι στις μέρες μας ισχυρίζονται ότι ο Χριστιανισμός ήταν η "ταφόπλακα" του Ελληνισμού. Πώς κρίνεις μια τέτοια άποψη;*
3. *Πώς η Εκκλησία μπορεί να συμβάλει στην ανάπτυξη του πολιτισμού στη σημερινή εποχή;*
4. *Ανάφερε όσα στοιχεία χριστιανικού πολιτισμού θυμάσαι. Ποιο αξιολογείς ως το σημαντικότερο και γιατί;*